

Două doctorate onorifice la Facultatea de Istorie (1996)

Ștefan S. Gorovei*

Cuvinte-cheie: *doctor honoris causa, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Nicoară Beldiceanu, Petre Ș. Năsturel, Dumitru Nastase.*

Începând din 1991, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” a reluat tradiția acordării titlului de *doctor honoris causa* unor personalități române și străine, tradiție aproape abandonată după al Doilea Război Mondial¹; în scurt timp, un profesor al Facultății de Istorie, d-l Ion Toderașcu, a devenit (1992) prorector al Universității, responsabil (din ianuarie 1996) de programele academice. S-a creat, astfel, contextul favorabil pentru a aduce între doctorii onorifici ai Universității noastre câțiva istorici români trăitori de mai multă vreme dincolo de hotarele geografice ale României și a căror autoritate științifică se bucura, de tot așa de multă

* *Professor emeritus* al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

¹ Cf. Adrian Vițalaru, „Acordarea titlului de «doctor honoris causa» al Universității din Iași în perioada interbelică. Câteva considerații”, în *Historia Universitatis Iassiensis*, V/2014, p. 63-84. În toată perioada postbelică, au beneficiat de acest titlu doar două persoane: academicienii Iorgu Iordan și Horia Hulubei. Tradiția a fost reluată în 1991, în persoana profesorului Paul Miron (1926-2008) de la Universitatea „Albert-Ludwig” din Freiburg (Germania). *Lista personalităților cărora li s-a acordat titlul de Doctor Honoris Causa al Universității „Alexandru Ioan Cuza” (din 1934 și până în prezent)* poate fi consultată pe site-ul oficial al Universității: <https://www.uaic.ro/despre-uaic/scurt-istoric/titluri-onorifice/doctor-honoris-causa/>. În cazurile care formează obiectul prezentării de față, lista cuprinde două mici erori: una la numele lui Năsturel (P. St. Năsturel), cealaltă la data doctoratului lui D. Nastase (1997, în loc de 1996). *Laudatio* se poate accesa începând abia cu un doctorat din 2008 (Keith Hitchins). Întâmplarea făcând să păstrez în arhiva mea unele documente (ciorne sau originale) relative la aceste două doctorate de onoare, cred că publicarea lor înseamnă o contribuție la istoria respectivei instituții. Regret că nu posed și răspunsurile celor doi istorici (se vor afla, cândva, poate, printre hârtiile rămase în urma lor).

vreme, de o netăgăduită prețuire internațională². Cei dintâi de pe această listă au fost osmanistul Nicoară Beldiceanu și bizantinistul Petre Ș. Năsturel, amândoi foarte atașați de Iași (și, implicit, de obștea istoricilor ieșeni): primul, prin înseși rădăcinile sale³, cel de-al doilea prin faptul că în 1949 devenise doctor al Universității ieșene.

În mai 1991, profesorul Nicoară Beldiceanu (25 februarie 1920 – 19 decembrie 1994) venise la Iași, pentru a conferenția atât la Facultatea de Istorie, cât și la Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, unde încă din luna februarie fusese proclamat membru de onoare, împreună cu colegii și prietenii săi de la Paris, Petre Ș. Năsturel și Emil Turdeanu. Către *Anuarul* Institutului a îndreptat, mai apoi, un studiu de sinteză, pe care cu nostalgie l-a semnat în același chip ca și pe cel dintâi, tipărit în România cu jumătate de veac în urmă⁴, adică adăugând și patronimul bunicului său matern, al cărui rol în formarea sa îl mărturisea fără înconjur. Foarte curând, însă, un tragic accident l-a ținut la pat, înconjurat de neputința medicilor; speranțele de însănătoșire, îndelung și stăruitor păstrate, s-au dovedit vane. Numele lui Nicoară Beldiceanu nu s-a mai putut înscrie între acelea ale doctorilor *honoris causa* ai Universității noastre. Când acest lucru a devenit evident, d-l profesor Ion Toderașcu m-a vestit că va începe demersurile pentru Petre Ș. Năsturel (1 aprilie 1923 – 18 ianuarie 2012). Nu am amănunte despre etapele preliminare, care se oglindesc, desigur, în arhiva Facultății; ele s-au desfășurat în primele luni ale anului 1995, de vreme ce componența comisiei a fost decisă de Minister la 22 mai 1995. Pentru decernarea solemnă a titlului (atribuit de Senatul Universității la 18 aprilie 1996), am căzut de acord că prilejul cel mai potrivit avea să fie oferit de prezența la Iași a profesorului Năsturel, ca participant la lucrările celui de-al VII-lea Simpozion de Studii Genealogice (9-12 mai 1996)⁵. Astfel, Petre Ș. Năsturel – atunci revenit pentru prima dată în țară, după un exil de 26 de ani⁶ – a putut avea alături nu numai pe prietenii

² Era o cerință care decurgea și din asumarea programului anunțat în decembrie 1989 prin acea „Declarație a Comitetului istoricilor liberi din România” (cf. *Revista de Istorie*, 42, 1989, 12, p. 1167: „Restabilirea legăturilor cu istoricii străini și români de peste hotare”).

³ Bunicul său patern a fost poetul și arheologul Nicolae Beldiceanu (1844-1896), iar bunicul matern – juristul și istoricul Ion Nădejde (1854-1928).

⁴ Nicoară Beldiceanu-Nădejde, „Știri otomane privind Moldova ponto-dunăreană (1486-1520)”, în *Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”*, XXIX, 1992, p. 85-117. Primul studiu: Nicoară Beldiceanu Nădejde, „Problema tratatelor Moldovei cu Poarta în lumina croniceii lui Pečevi”, în *Balkanica*, V, 1942, p. 393-407.

⁵ Cf. *Arhiva Genealogică*, IV (IX), 1997, 3-4, p. XXIII.

⁶ Petre Ș. Năsturel a fost primul care a trimis spre publicare în țară, *la Iași*, un text amplu, apărut în două numere ale *Anuarului*, cu importante completări la cartea sa despre relațiile românilor cu Muntele Athos: „Mélanges roumano-athonites”, în *Anuarul*

și colegii istorici, ci și pe aceia cu care împărtășea pasiunea pentru cercetările genealogice și heraldice.

Foto 1. La ceremonia de decernare a titlului de *doctor honoris causa* Profesorului Petre Ș. Năsturel.

Foto 2. La ceremonia de decernare a titlului de *doctor honoris causa* Profesorului Petre Ș. Năsturel.

Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”, XXVII (1990), p. 1-22 (I) și XXVIII (1991), p. 53-72 (II). Studiul are o dedicație, care figurează, astfel, pe prima pagină a primului tom al *Anuarului* apărut după Revoluția din decembrie 1989: „Ces pages – les premières que je publie au pays depuis 20 ans – je les dédie pieusement à tous ces jeunes – écoliers, soldats, étudiants – qui ont, par leur mort généreuse, écrit l’épopée nationale anticomuniste de décembre 1989 pour que survive et que vive la Roumanie. 6.2.1990”. Un prim mănunchi din aceste „mélanges” fusese deja publicat cu cinci ani în urmă, în străinătate – „Dix contributions roumano-athonites (XIV-e – XVI-e siècles)”, în *Buletinul Bibliotecii Române*, XII (XVI), Freiburg, 1985, p. 1-46.

Am primit cu emoție misiunea atât de a redacta raportul, devenit apoi tradiționala *laudatio* (**Anexa I; Fig. 1**), cât și de a citi acest text (datat 2 martie 1996⁷). Ceremonia a avut loc vineri 10 mai 1996, în Aula „M. Eminescu” a Universității.

La scurt timp, o discuție cu d-l profesor Ion Toderașcu a relevat posibilitatea ca același titlu să fie acordat și profesorului Dumitru Nastase (7 martie 1924 – 19 aprilie 2013), care din toamna anului 1992 revenise în orașul natal și participa, cu bonomia sa ironică și entuziasmul său critic, la viața științifică animată de Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” și de Facultatea de Istorie; ambele instituții l-au primit cu bucurie în comunitățile lor: ca *membru de onoare* al celei dintâi (9 iulie 1993), ca *profesor asociat* al celei de-a doua. Comunicarea citită la Institut în vara lui 1993⁸ a căpătat semnificația unui program de lucru, a cărui realizare ar fi trebuit să revină tuturor celor interesați de problematica vastă și pasionantă configurată de autor. Am primit însărcinarea de a compune, și în acest caz, mai întâi, un text care să întemeieze propunerea Facultății pentru acordarea doctoratului de onoare și apoi, la momentul potrivit, legiuita *laudatio*. Pe ciorna celui dintâi (**Anexa II**) găsesc însemnarea că a fost predat decanului Facultății – pe atunci, regretatul profesor Ioan Ciupercă (1940-2012) – în ziua de vineri, 13 iunie 1996. Nu cunosc data când propunerea a fost discutată în Consiliul Facultății de Istorie și nici forma definitivă a acestui text. În mod firesc, unele dintre amănuntele și formulările cuprinse în el se regăsesc și în *laudatio* (**Anexa III; Fig. 2-3**), compusă la 8 noiembrie 1996 și citită în ședința extraordinară a Senatului, care a avut loc la 29 noiembrie 1996 în aceeași *Aula Magna*.

De fiecare dată, am însoțit textul propriu-zis cu câteva cuvinte introductive și cu o mică parte finală, adresată sărbătoriiilor atât în nume personal, cât și în numele membrilor Filialei Iași a Comisiei de Heraldică, Genealogie și Sigilografie din care și ei făceau parte. Ambele ceremonii au fost urmate de un cocktail, oferit în Sala Pașilor Pierduți (**Fig. 4**).

⁷ Data o fixează scrisoarea către Petre Ș. Năsturel, dactilografiată în continuarea textului respectiv. Documentul ar trebui să se păstreze între hârtiile rămase de pe urma regretatului istoric.

⁸ Dumitru Nastase, „«Necunoscute» ale izvoarelor istoriei românești”, în *Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”*, XXX, 1993, p. 483-499 (reprodus în *De potestate. Semne și expresii ale Puterii în Evul Mediu românesc*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2006, p. 17-3. Acest volum fusese gândit și proiectat ca omagiu profesorului Nastase la împlinirea a opt decenii de viață; însă profesorul Nastase a respins categoric această idee, cu argumente convingătoare și ... molipsitoare).

Foto 3. La ceremonia de decernare a titlului de *doctor honoris causa* Profesorului Dumitru Nastase.

Foto 4. La ceremonia de decernare a titlului de *doctor honoris causa* Profesorului Dumitru Nastase.

ANEXE

I.

Domnule Prorector,
Domnilor Profesori,
Dragi Colegi,
Doamnelor și Domnilor,

Acum aproape un an, la 22 mai 1995, Ministerul Învățământului a desemnat o comisie de specialiști, care să întocmească un raport asupra activității desfășurate de d-l profesor PETRE Ș. NĂSTUREL, de la Paris, propus să i se acorde titlul de *doctor honoris causa* al Universității „Al. I. Cuza” din Iași: prof. dr. ION TODERAȘCU, prof. dr. IOAN CAPROȘU, prof. dr. STELIAN BREZEANU, conf. dr. NICOLAE ȘERBAN TANAȘOCA și cerc. dr. ȘTEFAN S. GOROVEI. Îmi revine, celui din urmă dintre cei enumerați, onoarea să prezint acest raport asupra activității științifice a istoricului PETRE Ș. NĂSTUREL, activitate care a determinat hotărârea Senatului Universității „Al. I. Cuza” de a-i decerna, în ședința sa din 18 aprilie 1996, titlul de *doctor honoris causa* al acestei instituții.

În câmpul cercetărilor închinat trecutului românesc, PETRE Ș. NĂSTUREL este, de cinci decenii, o prezență deosebit de activă și de rodnică. Numele său este acela al unei opere vaste, care îmbrățișează istoria românilor în mai toate epocile și din mai toate unghiurile. Opera aceasta, în care erudiția se îngemănează cu imaginația creatoare și cu simțul critic, poartă pecetea unui spirit scormonitor și fără astâmpăr, în continuă căutare de explicații, mereu însetat de cunoaștere și în veșnică înfruntare cu materialul documentar, atras de capcanele acestuia spre a le birui.

Născut la Paris la 1 aprilie 1923, PETRE Ș. NĂSTUREL nu s-a simțit apăsător de numele pe care-l poartă, marii cărturari din ascendența sa fiind, pentru el, mai degrabă un model și un îndemn, decât o povară. În capitala Franței, și-a făcut primele studii, terminând la un celebru liceu parizian, „Condorcet”, și înscriindu-se la Sorbona, unde a și început să urmeze cursuri de greacă și latină. Venirea în țară, pentru satisfacerea stagiului militar – România era în plin război – a întrerupt această evoluție și PETRE Ș. NĂSTUREL a devenit student al Facultății de Litere și Filozofie din capitala țării sale de origine. Licențiat în 1946 la

București (în specialitățile greacă, latină, bizantinologie), apoi, în 1949, doctor în istorie al Universității din Iași cu o teză despre relațiile româno-bizantine în veacurile XIV-XV (socotită, la vremea aceea, ca nefiind tocmai „just orientată sub raport ideologic”!), tânărul istoric NĂSTUREL a avut parte, în următoarele două decenii, de o viață zbuciumată, alternând calitatea de cercetător istoric (în diverse instituții) cu aceea de șomer. De un sfert de veac e stabilit în străinătate: din 1970 până în 1974 a lucrat la Atena, iar din 1974 – la Paris. Aici, în 1979, a trecut al doilea doctorat, în Sorbona, cu o teză care, șapte ani mai târziu, a văzut lumina tiparului la Roma, într-o colecție faimoasă (*Orientalia Christiana Annalecta*): cartea se numește *Le Mont Athos et les Roumains. Recherches sur leurs relations du milieu du XIVe siècle à 1654* și fixează definitiv, într-o manieră strălucită, locul românilor în sprijinirea și protejarea Muntelui Athos, focar al Ortodoxiei și sursă de legitimare a puterii în Orientul creștin.

PETRE Ș. NĂSTUREL este acum, din nou, în țara strămoșilor săi; la acest altar, el aduce prinosul prea-plinului său sufletesc – opera sa, închinată trecutului românesc. Ce înseamnă această operă, care îl îndreptățește a deveni *doctor honoris causa* al Universității „Al. I. Cuza” din Iași?

Cunoscător (între foarte puțini!) al celor trei limbi grecești – elina, bizantina și greaca modernă –, d-sa este unul din marii specialiști în bizantinistică. D-sa este, însă – și o spune cu bucurie, ca fiind, pentru sine, un titlu de mândrie –, *bizantinist pentru istoria românilor*. Tot ceea ce a acumulat, ca știință și experiență, pe terenul unei specialități dintre cele mai complexe, PETRE Ș. NĂSTUREL a folosit, constant, pentru a cerceta trecutul românesc, relațiile românilor cu lumea bizantină, cu cea greacă – balcanică, în general – neocolind nici problematica, deosebit de spinoasă și delicată, a aromânilor. Deși cercurile științifice, universitare și academice, din capitala Franței l-ar fi dorit îndreptat spre bizantinologia pură, d-sa – precum însuși a mărturisit-o, nu o dată – a socotit că datoria sa de român rămâne aceea de a lucra pentru țara sa.

Contribuțiile științifice pe care PETRE Ș. NĂSTUREL le încredințează tiparului se caracterizează, întotdeauna, printr-un mare coeficient de noutate și prin asocierile cele mai neașteptate, care, sprijinite pe erudiția sa și pe spiritul său critic, îi îngăduie să formuleze concluzii înnoitoare. Istoria veche a creștinismului românesc, istoria Bisericii și a vieții religioase a românilor în epoca medievală și în cea modernă s-au bucurat de asemenea contribuții, unele privind organizarea instituțională și diverse personalități, altele – prezența românească în viața religioasă a continentului sau, în sfârșit, vechea artă românească (în special eclesiastică).

PETRE Ș. NĂSTUREL este un înnoitor și în domeniul literaturii române vechi (al vechii culturi românești, mai larg spus), în care a rostit un cuvânt autorizat în probleme controversate. Nu se mai poate trece, azi, peste contribuțiile d-sale în problema *Învățăturilor lui Neagoe Basarab* și nici un istoric serios nu-și mai poate îngădui să nu țină seama de clarificările definitive pe care NĂSTUREL le-a adus cu privire la un vechi text hagiografic, de la începuturile literaturii române, *Mucenicia Sfântului Ioan cel Nou*. Repertoriul nostru cronistic s-a îmbogățit cu piese noi, puse în lumină ca atare prin studiile și analizele întreprinse de PETRE Ș. NĂSTUREL.

În această activitate de o amploare greu de cuprins în limitele acestui cuvânt, se mai conturează o direcție, a cărei evidențiere se impune din mai multe motive: PETRE Ș. NĂSTUREL este unul din promotorii români ai studiilor otomano-bizantine. Cercetarea supraviețuirilor bizantine – și, în general, a istoriei strălucitei împărății – prin izvoarele otomane a stat la baza unei exemplare colaborări cu alt eminent istoric român, legat și el, prin origine, de Iași noștri – regretatul profesor Nicoară Beldiceanu. Toate calitățile științifice ale bizantinistului NĂSTUREL s-au pus, cu strălucire, în evidență alături de acelea ale otomanistului Beldiceanu.

O puzderie de articole, note, notițe, răspândite în felurite reviste din țară și din străinătate, stau mărturie pentru curiozitatea nesfârșită și pentru nesfârșita dragoste de adevăr a acestui istoric; precum s-a spus, „un cuvânt sau o formulă dintr-un document sau dintr-o cronică, o însemnare neobservată sau uitată de pe un manuscris sau de pe un zid, un text disconsiderat sau prost plasat într-un context greșit, o broderie liturgică sau o piesă de argintărie – oricare dintre acestea (și dintre altele, încă!) poate deveni, pentru PETRE Ș. NĂSTUREL, *un izvor*, mai mult decât obiect de studiu: în toate, el vede urma de viață a trecutului, mărturia activității unui om, neoprindu-se niciodată la stadiul informativ-descriptiv în care se împotmolesc atâtea dintre cercetătorii istoriei. Și toate sunt părți ale unui singur întreg: *viața trecută*”.

Dar PETRE Ș. NĂSTUREL și-a slujit neamul său, istoria românească, și în alte chipuri. Trebuie să se știe că el este acela care și-a asumat un rol însemnat și plin de riscuri în salvarea manuscriselor lui Gheorghe I. Brătianu: când acest mare istoric al neamului românesc – multă vreme profesor și al Universității din Iași – a fost osândit la domiciliu forțat la locuința sa din București, studiile care ieșeau de sub pana sa erau puse la adăpost printr-un lanț de admirabilă solidaritate umană, în care NĂSTUREL a fost o verigă însemnată. Dacă aceste studii au putut,

mai apoi, să fie editate în afara hotarelor țării, o mare parte din merit revine lui PETRE Ș. NĂSTUREL.

Ani în șir – nu mai puțin decât *un sfert de secol* – bibliografia critică a studiilor românești de bizantinologie a fost semnată, în prestigioasa revistă germană „Byzantinische Zeitschrift” din München, de PETRE Ș. NĂSTUREL. Serviciul pe care el l-a adus, în felul acesta, istoriografiei românești într-o vreme în care aceasta era, practic, condamnată la izolare prin regimul politic din țară, e greu de apreciat la valoarea lui adevărată.

Nu putem omite, în aceeași ordine de idei, faptul că, prin cursurile de diplomatică bizantină date la Sorbona, PETRE Ș. NĂSTUREL a găsit mijlocul să atragă interesul unor tineri specialiști străini asupra istoriei românești, să-i îndemne la cercetări în acest domeniu, mai apoi să le călăuzească pașii și să le lumineze cărările.

Prin întreaga lui activitate închinată neamului românesc, descifrării trecutului său, cunoașterii în lume a valorilor sale, PETRE Ș. NĂSTUREL binemerită de la obștea istorică românească. Propunerea de a i se decerna titlul de *doctor honoris causa* al Universității „Al. I. Cuza” din Iași exprimă nu numai o recunoaștere a acestor merite, dar și gratitudinea lumii intelectuale românești pentru multa lumină pe care ne-a dăruit-o până acum⁹.
[2 martie 1996]

Domnule Profesor și Onorat Coleg,

În momentul acesta, de emoție și bucurie, pentru Domnia Voastră, ca și pentru noi toți, cer îngăduința să adaug câteva cuvinte peste acelea, mai sobre, ale raportului. Ele vin nu numai din partea mea, ci și din partea acelora pe care, cu voia lor, îi reprezint în mica noastră obște.

Sunt fericit că primul istoric român căruia Universitatea noastră ieșeană îi atribuie acest titlu sunteți Domnia Voastră și că emoționanta ceremonie se desfășoară sub auspiciile unei zile mari. Simt, în adâncul sufletului meu, o mulțumire cu atât mai mare, cu cât, pentru noi toți, și pentru mine, Domnia Voastră reprezentați aici și pe un scump prieten dispărut, profesorul Nicoară Beldiceanu. În acest ceas de bucurie, se cuvine să ne reamintim că regretatul nostru prieten V-a precedat în vizita la Iași, luminând, cu prezența sa, cel de-al doilea Simpozion de Studii Genealogice, din 1991, și că acea

⁹ Acest text a fost semnat de președintele comisiei, prof. univ. dr. Ion Toderașcu, și de membrii ei: prof. univ. dr. Ioan Caproșu, prof. univ. dr. Stelian Brezeanu, conf. univ. dr. Șerban Tanașoca și cercet. șt. pr. I Ștefan-Sorin Gorovei.

vizită trebuia să fie urmată de o a doua, pentru o ceremonie ca aceea de azi. Prin Domnia Voastră, dragă Domnule Năsturel, este azi, cu noi, din nou, și profesorul Nicoară Beldiceanu.

În Domniile Voastre, amândoi, am văzut întotdeauna o admirabilă rectitudine morală, respingând concesiile, dar păstrând deschisă calea pentru cele mai calde și mai fertile raporturi umane, de cooperare intelectuală. Ne-ați fost un model, ne sunteți un model în această inflexibilitate față de principiile de viață, care sunt, în ambele cazuri, pe jumătate moștenite, pe jumătate făurite de Domniile Voastre înșivă.

Onoarea care pogoară azi asupra Domniei Voastre, Domnule Profesor, și din care, prin însăși împărtășirea ei, un mic strop ne atinge și pe noi, prieteni sau discipoli, se întoarce, deopotrivă, spre cei din al căror șir sunteți o verigă. Ați putea spune și Domnia Voastră, ca și N. Iorga: „Am fost născut cu orizonturi depărtate în spațiu și în timp, cu prevestiri de străinătăți din fundul inimii și cu visiunile unui trecut din adâncul vremilor” [...] „Și astfel, nu scriu din ambiție [...], ci din impulsul cu neputință de înlăturat al tradiției...”.

Fiți binevenit, din nou, în mijlocul nostru.

II.

Facultatea de Istorie are onoarea de a propune ca profesorului DUMITRU NASTASE (Atena) să i se atribuiască titlul de DOCTOR HONORIS CAUSA al Universității „Al. I. Cuza”. Întemeiem această propunere pe următoarele considerente:

1) Profesorul DUMITRU NASTASE este un distins **fiu al Iașilor**; a văzut lumina zilei în orașul nostru, la 7 martie 1924, în familia savantului Gheorghe I. Nastase, geograf, profesor la Universitatea din Iași; în acest oraș și-a făcut studiile elementare și secundare (a absolvit Liceul Internat), urmând apoi cursurile Facultății de Litere din București;

2) Opera științifică a profesorului DUMITRU NASTASE îl recomandă ca pe un specialist de mare autoritate în domeniul istoriei medievale românești. Această operă a fost începută în țară (1956-1970), pe tărâmul istoriei artei medievale, și a fost continuată în străinătate (din 1970 e stabilit la Atena) cu o mare deschidere spre alte compartimente ale științelor istorice (bizantinistică, istorie culturală, istoria puterii, simbolistică, heraldică etc.). Rolul profesorului DUMITRU NASTASE în definirea conceptului de „idee imperială în Țările Române” și în identificarea

direcțiilor și formelor sale de manifestare a fost – și continuă să rămână – primordial. În studierea *componentei bizantine* a culturii vechi românești, profesorul NASTASE a adus contribuții de prim ordin, care pun într-o lumină nouă locul românilor în istoria bizantină din secolele XIV-XV și în istoria „Bizanțului de după Bizanț”; cu deosebire studiile consacrate relațiilor cu Muntele Athos și patronajului românesc asupra acestui loc – identificat ca *sursă de legitimare a puterii suverane* – sunt deschizătoare de drumuri. Doctor la Sorbona (1976) cu o teză care privește rolul Țărilor Române în organizarea apărării Bizanțului și a creștinătății orientale în fața expansiunii otomane, profesor asociat și invitat în Franța, Italia, SUA, Canada, distins cu „Médaille de la Sorbonne” (1987), profesorul DUMITRU NASTASE este o autoritate de faimă europeană a științei istorice, cu o operă științifică de o remarcabilă coerență și deschidere.

3) Începând din 1992, DUMITRU NASTASE este profesor-asociat la Facultatea de Istorie; în fiecare an universitar, d-sa petrece mai multe luni la Iași, pentru cursuri și seminarii speciale la Facultatea noastră. Aici, în orașul său natal, profesorul NASTASE a fixat centrul amplului său proiect de cercetare privind *ideologia medievală a puterii*, proiect aflat acum sub egida Academiei Române și la a cărei realizare vor participa specialiști de la Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” și de la Universitatea „Al. I. Cuza”. Proiectul, de amploare europeană, va contribui la sporirea prestigiului științific al acestor instituții și, nu mai puțin, al orașului nostru.

Pentru aceste motive, susținem propunerea ca profesorului DUMITRU NASTASE (Atena) să i se atribuie titlul de DOCTOR HONORIS CAUSA al Universității „Al. I. Cuza” din Iași.

III.

Domnule Prorector,
Doamnelor și Domnilor,

La propunerea Facultății de Istorie a Universității „Al. I. Cuza”, Senatul acestei instituții a decis acordarea titlului de *doctor honoris causa* d-lui profesor DUMITRU NASTASE, de la Atena. Raportul asupra activității științifice a celui propus este semnat de membrii comisiei constituite în chiar acest scop: prof. univ. dr. ION TODERAȘCU – președinte, profesorii universitari doctori IOAN CIUPERCĂ, MARIUS PORUMB, CORINA POPA, ION AGRIGOROAIEI, IOAN CAPROȘU și ȘTEFAN GOROVEI –

membri. Din însărcinarea președintelui comisiei, am onoarea să vă prezint acest raport, care, în terminologia specifică acestui gen de ceremonii, academice și universitare, este o *laudatio*.

Între slujitorii devotați ai medievisticii românești, obișnuiți să străbată – cum ar spune cronicarul – „drumul neumblat și aspru” al cercetării autentice în căutarea celor mai ascunse adevăruri, DUMITRU NASTASE este autorul unei întinse opere științifice, care îi reflectă (și-i rezumă) cu fidelitate viața și personalitatea. Istoric înnăscut, d-sa ilustrează perfect o anumită categorie de savanți – nu foarte numeroasă în zilele noastre – pentru care știința nu se poate face decât din plăcere și cu plăcere, pentru care munca de cercetare e o aventură a bucuriei, egalând o expediție în ținuturi necunoscute și pentru care erudiția rămâne moartă dacă, nescormonită fără conținere de *idee*, se vedește incapabilă să deschidă porți și să sugereze, luminându-le, direcții noi. E, probabil, în toate acestea – ca și în *negraba* muncii sale – o moștenire care-i vine din străbuni, ca pecete de neșters a ținuturilor natale.

Profesorul DUMITRU NASTASE este un fiu al Iașilor; a văzut lumina zilei în acest oraș, la 7 martie 1924, în familia savantului Gheorghe I. Nastase, urmaș de răzeși din satul Hristici, de la Soroca. Profesor la Universitatea din Iași și geograf bine cunoscut, Gheorghe Nastase a fost unul din militanții pentru revenirea Moldovei dintre Prut și Nistru la Patria-mamă, dându-și votul pentru împlinirea acestui ideal în calitate sa de membru (cel mai tânăr) al Sfatului Țării. Dintr-un vechi neam, din Țara de Jos a Moldovei, bogat ramificat pe ambele maluri ale Prutului, cobora și soția profesorului Gheorghe Nastase, Olga Vrabie, poetă ale cărei „acorduri pline de grație” au fost întrerupte de stingerea ei prematură din viață; bunicul matern al istoricului a fost și el un luptător pentru împlinirea idealului românesc.

Elev al unor școli din Iași pentru cursurile primare, gimnaziale și liceale, DUMITRU NASTASE a arătat, chiar din acei ani, predilecție pentru istorie, știință de care și părintele său fusese foarte apropiat. A trecut, pentru studiile universitare, la Facultatea de Litere și Filozofie de la București, urmând și cursurile Școlii Superioare de Muzeistică. Începuturile activității sale, la sfârșitul anilor '40 și începutul anilor '50, la Catedra de Istoria Artei (având ca titular pe profesorul George Oprescu), apoi la Muzeul de Artă și, din 1954, la Institutul de Istoria Artei, nu sunt lipsite de episodul trimiterii la „munca de jos”, episod comun atâtoro dintre intelectualii români ai vremii. Preocupat mai întâi de arta modernă, a trebuit să constate repede dificultatea de a face cercetări

solide în acest domeniu, într-o vreme când România era ținută departe de legăturile științifice cu lumea savantă. Și-a găsit drumul, cu sprijinul aceluiasi George Oprescu și al Theoderei Voinescu, îndreptându-se spre Evul Mediu românesc. Cercetările întreprinse în acești ani – unele materializate în articolele publicate în „Studii și Cercetări de Istoria Artei” – s-au circumscris unei tematici tradiționale, în acord cu tendințele și direcțiile generale ale școlii românești din acest domeniu.

Schimbarea se produce după 1970 – anul stabilirii în Grecia – când, fără a părăsi vechea specialitate, DUMITRU NASTASE găsește puterea și entuziasmul de a porni pe căi mai puțin bătătorite. Două lucrări tipărite la Atena acum aproape un sfert de veac fixează cadrul în care vor evolua și se vor dezvolta cercetările lui DUMITRU NASTASE din 1972 încoaace: *Ideea imperială în Țările Române. Geneza și evoluția ei în raport cu vechea artă românească (secolele XIV-XVI)* și *De la împărații romani ai Răsăritului la voievozii români. Patronajul românesc la Athos*. S-a conturat, astfel, un „teritoriu” de cercetare care părea riguros delimitat, cu direcții precise și cu rezultate ținând aspecte nu mai puțin precise. În realitate, însă, „teritoriul” s-a vădit a nu putea fi atât de riguros delimitat, ci, din contra, în continuă expansiune, provocând și noi direcții de cercetare, interesând, în același timp, mereu alte domenii ale istoriei medievale. Și *ideea imperială la români*, și *patronajul românesc la Muntele Athos*, dăduseră și mai înainte subiecte de studii istorice, dar chipul în care DUMITRU NASTASE le-a abordat, proiectând asupra lor o lumină cu totul nouă, a fost de natură să le apropie, punându-le într-o corelație nebănuită până atunci și care, ea însăși, a evidențiat cu pregnanță încă o direcție de cercetare: istoria ca *istorie a puterii*. Cu această a treia direcție, se assemblează un adevărat *sistem*, căruia chiar ea îi dă viziunea integratoare. Însemnătatea acestui sistem, proiectat într-un program de cercetare, este cu totul deosebită: istoria medievală românească apare mai clar în contextul ei european; ca parte a unui întreg, ea nu numai că trebuie înțeleasă în lumina acestuia, dar poate, ea însăși, să contribuie la mai buna cunoaștere și înțelegere a întregului. Astfel, cercetările propuse de acest program „năzuiesc să reășeze în chip funcțional concepția românească a puterii în cadrul care este, desigur, al său, cel al istoriei europene a puterii, și să furnizeze acesteia din urmă elemente practic necunoscute, de o originalitate certă și capabile să deschidă studierii sale căi noi”.

Aceste cuvinte ale profesorului DUMITRU NASTASE pot constitui o adevărată replică românească, de o complementaritate perfectă, la programul pus în lucru de eminentul medievist francez Jacques Le Goff,

pentru care istoria politică nu mai poate fi „o istorie a evenimentelor politice”, nici „doar o istorie a instituțiilor”, ci ea „este o *istorie a puterii*. Și știm că puterea are forme multiple. Că ea cuprinde și forme pe care istoricii din trecut le ignorau și despre care știm, de acum înainte, că sunt foarte importante, precum *formele simbolice*, de pildă”.

Identificarea Muntelui Athos ca sursă de legitimare a puterii suverane este unul din cele mai frumoase câștiguri pe care nu le-au adus cercetările profesorului DUMITRU NASTASE; ea ține, deopotrivă, de *componenta bizantină* a vechii noastre culturi, dar și de *locul românilor în istoria universală*. Ca fiecare din ideile centrale ale programului de cercetare propus de DUMITRU NASTASE, ea oferă explicații și deschide, în același timp, căi pentru investigații noi. Relațiile româno-bizantine, istoria Bisericii, istoria artei, istoria literaturii vechi, istoria mentalităților, heraldica și iconografia sunt câteva din compartimentele chemate să contribuie la această cercetare complexă, de pe urma căreia ele însele se îmbogățesc și se așază într-o lumină nouă.

Două decenii de muncă în condiții prielnice, în deplină posibilitate de a folosi întregul tezaur al bibliotecilor și arhivelor, stau la temelia acestui vast și complex program de cercetare. Așezarea sa la Atena i-a îngăduit lui DUMITRU NASTASE această dezvoltare creatoare și rodnică; angajat la Centrul de Cercetări Bizantine al Fundației Naționale de Cercetare Științifică din capitala Greciei, a avut șansa de a cunoaște și cerceta Muntele Athos cu bogatele și aproape necunoscutele sale arhive și de a înțelege lumea Bizanțului în ceea ce a mai rămas din strălucita lui casă. Pe aceste temeuri și-a alcătuit și lucrarea *Byzance d'Église et les Pays Roumains face à l'expansion ottomane dans les Balkans 1345-1432*, cu care, la 9 iunie 1976, a obținut titlul de *doctor în istorie* la Université de Paris I, Panthéon-Sorbonne, cu mențiunea „très bien”. Rezultatele cercetărilor și le-a făcut cunoscute prin publicațiile sale, ca și prin cursuri, conferințe și comunicări în Franța, Italia, Canada și SUA și – de patru ani încoace – în România.

Revenit în țară în toamna anului 1992, DUMITRU NASTASE a găsit în orașul său natal primirea cea mai călduroasă; Facultatea de Istorie l-a cooptat ca profesor-asociat, iar Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” – ca membru de onoare al său. În fiecare an universitar, DUMITRU NASTASE este, timp de mai multe luni, alături de profesorii, cercetătorii și studenții ieșeni, pentru cursuri și seminarii speciale, conferințe și comunicări. În orașul natal, profesorul NASTASE a fixat centrul amplului său proiect de cercetare privind *ideologia medievală a puterii*, proiect aflat acum sub egida Academiei Române și la a cărui realizare vor participa

specialiști de la Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” și de la Universitatea „Al. I. Cuza”, alături de cercetători străini. Proiectul, de amploare europeană, va contribui la sporirea prestigiului științific al celor două instituții, și, nu mai puțin, al orașului Iași.

Specialist de mare autoritate în domeniul istoriei medievale, creator al unei opere de o remarcabilă coerență și de o deschidere puțin obișnuită, DUMITRU NASTASE a fost distins în 1987 cu „Médaille de la Sorbonne” și mai multe asociații științifice din străinătate l-au ales ca membru al lor.

Decernându-i titlul de DOCTOR HONORIS CAUSA, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași onorează o personalitate și o operă ale căror surse vii țin de orașul în al cărui patrimoniu științific și sentimental se regăsesc acum și de acum înainte¹⁰. (8.XI.1996)

Domnule Profesor, onorate Coleg,

Îmi veți îngădui să profit de rolul care mi-a fost încredințat, pentru a adăuga câteva cuvinte încă, peste acelea din *laudatio*. Ele vă sunt adresate nu numai din partea mea, ci și din partea acelor pe care, cu voia lor, îi reprezint în mica noastră obște.

Ceremonia de azi marchează, în bucuria și emoția pe care îndrăznesc să le socotesc generale, răsplata unei munci și validarea rezultatelor ei, dar și pecetluirea unui legământ. În gestul acesta, veți ști să vedeți, fără îndoială, prețuirea și admirația pe care vi le păstrează breasla istoricilor ieșeni. Căci este orașul nașterii Domniei Voastre care, cel dintâi, v-a adus asemenea mărturii și este Universitatea pe care a ilustrat-o și aprigul părinte al Domniei Voastre cea care vă decernează doctoratul ei de onoare. E, în aceasta, și o adevărată adeverire a uneia din credințele Domniei Voastre, pe care ne-ați transmis-o ca pe o învățătură de preț: oamenii trec, instituțiile rămân. Atașamentul Domniei Voastre față de instituțiile tradiționale ale societății românești își vădește întemeierea și îndeamnă la urmare.

În învățăturile pe care ni le transmiteți, nu osteniți a stăruii, Domnule Profesor, asupra semnificației simbolice a gesturilor și a faptelor, a împrejurărilor în care ele se petrec și a chipului pe care îl îmbracă ele. Și este o simbolică anume, care nu se lasă greu descifrată, în ceea ce trăim acum, aici.

¹⁰ Acest text a fost semnat de președintele comisiei, prof. univ. dr. Ion Toderașcu, și de membrii ei: prof. univ. dr. Ioan Ciupercă, prof. univ. dr. Marius Porumb, prof. univ. dr. Corina Popa, prof. univ. dr. Ion Agrigoroaiei, prof. univ. dr. Ioan Caproșu, prof. univ. dr. Ștefan S. Gorovei.

Ați fost precedat, în această ceremonie, de prietenul și colegul Domniei Voastre, d-l Petre Ș. Năsturel, care și-a primit tot aici doctoratul de onoare al aceleiași Universități care poartă numele prințului Cuza, în primăvara acestui an, în ziua de 10 mai. Întâmplarea a voit ca al doilea *doctor honoris causa* care vine din partea Facultății de Istorie să-și primească titlul tot la o zi mare.

Pentru noi, cei care vă suntem, într-un fel sau altul, discipoli și – cu voia Domniei Voastre – prieteni, este o mare bucurie de a vedea această onoare pogorând asupra Domniei Voastre. Ați venit acum patru ani în mijlocul nostru, propunându-ne un program de lucru, o muncă grea și pe un tărâm mai puțin obișnuit. Ne-ați îndemnat continuu, ne-ați încurajat și ne-ați învățat tainele unor legăminte a căror citire ne dă pagina de istorie adevărată. Orizonturi îndepărtate în timp și în spațiu, dar și în simțire umană, ne-au devenit mai apropiate și legământul nostru comun e de a aduce la această apropiere pe cât mai mulți dintre oamenii luminați.

Onorându-vă cu titlul acordat azi, Alma Mater din Iași se onorează pe sine și de un strop din această onoare ne împărtășim cu toții, cei prezenți, ca și cei care, din cauze binecuvântate, sunt absenți în ființa lor trupească.

Ne veți fi alături și vă vom fi alături – acesta este un legământ care se pecetluiește azi. Fiți binevenit, întru mulți ani !

ILUSTRAȚII

5

bizantină date la Sorbona, PETRE Ș. NĂSTUREL a găsit mijlocul să atragă interesul unor tineri specialiști străini asupra istoriei românești, să-i îndemne la cercetări în acest domeniu, mai apoi să le călăuzească pașii și să le lumineze cărările.

Prin întreaga lui activitate închinată neamului românesc, descifrării trecutului său, cunoașterii în lume a valorilor sale, PETRE Ș. NĂSTUREL binemerită de la obște istorică românească. Propunerea de a i se decerna titlul de *doctor honoris causa* al Universității "Al.I.Cuza" din Iași exprimă nu numai o recunoaștere a acestor merite, dar și gratitudinea lumii intelectuale românești pentru multa lumină pe care ne-a dăruit-o până acum.

COMISIA: Prof.univ.dr. Ion Toderașcă - președinte
 Prof.univ. dr. Ioan Caproșu
 Prof.univ.dr. Stelian Brezeanu
 Conf.univ.dr. Șerban Tanasoca
 Cercet.șt.pr.I Ștefan-Sorin Gorovei

Fig. 1. *Laudatio* Petre Ș. Năsturel
 (ultima filă, cu semnăturile membrilor comisiei).

- 5 -

puterii, proiect aflat acum sub egida Academiei Române și la a cărei realizare vor participa specialiști de la Institutul de Istorie "A.D. Xenopol" și de la Universitatea "Al.I.Cuza", alături de cercetători străini. Proiectul, de amploare europeană, va contribui la sporirea prestigiului științific al celor două instituții, și, nu mai puțin, al orașului Iași.

Specialist de mare autoritate în domeniul istoriei medievale, ~~membru~~, creator al unei opere ~~științifice~~ de o remarcabilă coerență și de o deschidere puțin obișnuită, DUMITRU NASTASE a fost distins în 1987 cu "Médaille de la Sorbonne" și mai multe asociații științifice din străinătate l-au ales ca membru al lor.

Decernându-i titlul de DOCTOR HONORIS CAUSA, Universitatea "Al. I. Cuza" din Iași onorează o personalitate și o operă ale căror surse vii țin de orașul în al cărui patrimoniu științific și sentimental se regăsesc acum și de acum înainte.

Prof. univ. dr. Ion Todoran... președinte
 Prof. univ. dr. Ioan Cușper... membru
 Prof. univ. dr. Marius Brumă... membru
 Prof. univ. dr. Corina Popa... membru
 Prof. univ. dr. Ion Agrișoroiu... membru
 Prof. univ. dr. Ioan Capota... membru
 Prof. univ. dr. Ștefan I. Gorovei... membru

8.XI.1996

Fig. 2. Laudatio Dumitru Nastase
 (ultima filă a ciornei, cu data și indicarea membrilor comisiei).

4

pentru cursuri și seminarii speciale, conferințe și comunicari. În orașul sau natal, profesorul NASTASE a fixat centrul amplului sau proiect de cercetare privind ideologia medievală a puterii, proiect aflat acum sub egida Academiei Române și la a carui realizare vor participa specialiști de la Institutul de Istorie "A.D.Xenopol" și de la Universitatea "Al.I.Cuza", alături de cercetători străini. Proiectul, de amploare europeană, va contribui la sporirea prestigiului științific al celor două instituții, și, nu mai puțin, al orașului Iași.

Specialist de mare autoritate în domeniul istoriei medievale, creator al unei opere de o remarcabilă coerență și de o deschidere puțin obișnuită, DUMITRU NASTASE a fost distins în 1987 cu "Médaille de la Sorbonne" și mai multe asociații științifice din străinătate l-au ales ca membru al lor.

Decernându-i titlul de DOCTOR HONORIS CAUSA, Universitatea "Al.I.Cuza" din Iași onorează o personalitate și o operă ale căror surse vii țin de orașul în al cărui patrimoniu științific și sentimental se regăsesc și de acum înainte.

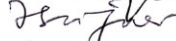
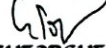
Prof.univ.dr.Ion Toderașcu, președinte	
Prof.univ.dr.Ioan Ciuperca, membru	
Prof.univ.dr.Marius Porumb, membru	
Prof.univ.dr.Corina Popa, membru	
Prof.univ.dr.Ion Agrigoroaiei, membru	
Prof.univ.dr.Ioan Caproșu, membru	
Prof.univ.dr.Ștefan S. Gorovei, membru	

Fig. 3. *Laudatio* Dumitru Nastase
(ultima filă, cu semnăturile membrilor comisiei).

*Sunteți invitat a lua parte la ședința extraordinară a Senatului Universității, care va avea loc în ziua de 10 mai 1996, orele 17:00, în Aula „M. Eminescu”, pentru înmânarea diplomei de **Doctor Honoris Causa** Domnului Profesor **Petre Ș. Năsturel** (Paris).
Va urma un cocktail în Sala Pașilor Pierduți.*

RECTOR.

Prof. dr. GHEORGHE POPA

Sunteți invitat(ă) să luați parte la ședința extraordinară a Senatului Universității "Alexandru Ioan Cuza", care va avea loc vineri, 29 noiembrie 1996, ora 17⁰⁰, în Aula Mihai Eminescu, în vederea decernării titlului de "Doctor Honoris Causa", Domnului Prof. dr. DUMITRU NĂSTASE (Atena).

Solemnitatea va fi urmată de un cocktail în "Sala Pașilor Pierduți".

Rector.

Prof. dr. GHEORGHE POPA

Fig. 4. Invitațiile la cocktailul care a urmat ceremoniilor.

Deux doctorats honorifiques à la Faculté d'Histoire (1996)
(Résumé)

Mots-clés: *doctor honoris causa, Université « Alexandru Ioan Cuza », Nicoară Beldiceanu, Petre Ș. Năsturel, Dumitru Nastase.*

En 1995 et 1996, la Faculté d'Histoire de l'Université « Alexandru Ioan Cuza » de Jassy (Iași) eut l'initiative de faire accorder le titre de *doctor honoris causa* à deux historiens roumains ayant vécu plusieurs années en exil et revenus en Roumanie après la Révolution de décembre 1989. Le premier honoré par ce titre fut le byzantiniste Petre Ș. Năsturel (1er avril 1923 – 18 janvier 2012), chargé de recherche au Centre National de la Recherche Scientifique de Paris jusqu'en 1988. Le second, byzantiniste lui-aussi, fut Dumitru Nastase (7 mars 1924 – 19 avril 2013), qui avait travaillé au Centre de Recherches Byzantines de la Fondation Nationale de Recherche Scientifique d'Athènes. L'auteur fut chargé de composer, pour tous les deux, la traditionnelle *laudatio* (signée aussi par les membres des commissions), qu'il lut au cours des cérémonies déroulées dans l'*Aula Magna* de l'Université le 10 mai 1996 et, respectivement, le 29 novembre 1996. Les textes (tirés de ses archives) sont accompagnés de petits mots que l'auteur a adressés aux récipiendaires à titre personnel.